

Infláció, fogyasztói árak Magyarországon a második világháború után II. (1968–2011)*

Dr. Marton Ádám,
a KSH ny. osztályvezetője
E-mail: Adam.Marton@ksh.hu

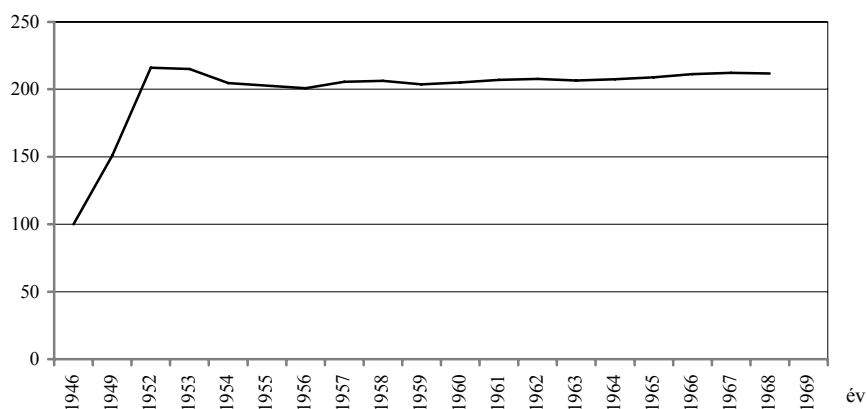
A forint 1946. évi bevezetése után, az újjáépítés éveiben, jelentős volt az infláció. 1952-ben a fogyasztói árak mintegy 250 százalékkal voltak magasabbak, mint 1946-ban. 1952 után, az addigra létrejött szocialista tervgazdálkodás viszonyai között egészen 1968-ig árstabilitás volt, az életszínvonal emelkedett. Az 1968-ban bevezetett új gazdasági mechanizmusban ismét infláció alakult ki, 1989-ra az árak több mint megháromszorozódtak. Az 1989 utáni hat év során a piacgazdaságra való áttérés nehézségei miatt több száz százalékos volt az infláció, a GDP, a reálbérek mintegy 20 százalékkal csökkentek. Majd 1995 után lassult, „egyjegyűvé” vált az infláció, és megindult a gazdasági növekedés.

TÁRGYSZÓ:
Infláció.
Gazdasági fejlődés.
Árváltozás.

* A szerző köszönetét fejezi ki *Hunyadi Lászlónak* és *Holka Lászlónak* a kéziratához fűzött értékes észrevételeiért, javaslataiért és *Demecs Lászlónak* az adatok összeállításához nyújtott segítségével. A dolgozat kevésbé részletes változata a *Statisztikai Szemle* 2012. évi angol nyelvű különszámában (3–22. old.) jelent meg. A tanulmányban elmondottakért a felelősség kizárólag a szerzőt terheli, és álláspontja nem szükségképpen azonos a KSH-éval.

Mint az első részben leírtuk a kezdeti nehézségek során a fogyasztói árak az 1946. évi induló árakhoz képest 1952-re több mint két és félszeresükre (262 százalékra) emelkedtek. Ezután viszont 16 éven át a központi akarat által biztosított árstabilitás következett, és így 1968-ban az átlagos árszínvonal, a burkolt árváltozásokat is figyelembe véve, lényegében megegyezett az 1952. évivel. A bruttó hazai termék (GDP), a lakossági fogyasztás, a reáljövedelmek ugyanakkor több mint megkétszereződtek.

2. ábra. Fogyasztói árindexek 1946 és 1968 között
(1946=100)

Forrás: A szerző összeállítása.

2.3. Az új gazdasági mechanizmus időszaka

1968 fordulópontra volt az ország életében. Az enyhülés, a rugalmasságra törekvés, mint látni fogjuk, az inflációnak is teret engedett. Az árak valamelyest a gazdaságpolitika eszközévé váltak, már nem voltak teljesen függetlenek a piaci hatásoktól, illetve valamelyest befolyásolták a fogyasztói piac strukturális változását. Az új gazdasági mechanizmus számos más területen (a mezőgazdaságban, a beruházásokban, a magánvállalkozások esetén stb.) is hozott változást, de a szocialista tervgazdálkodás lényegét nem változtatta meg.⁸

⁸ Az új gazdasági mechanizmust több irányból támadták, később sokan gátolták kibontakozását. Bár nem sikerült mindent az eredeti elképzelések szerint megvalósítani, mégis előrelépést jelentett.

Árváltozások 1968 és 1989 között⁹

Az előzőkben elmondottakból látható, hogy számos operatív eszköz állt Magyarországon a kormány és az árhatóságok rendelkezésére, hogy az árváltozásokat a kívánt, terveknek megfelelő keretek között tartsák. Ezt az támasztotta alá, hogy részletes tervek készültek az árak várható alakulásáról, illetve az azzal kapcsolatos, azokat segítő vagy gátló pénzügyi és egyéb intézkedésekről. Az ártervezés részét képezte a rendszeres, rövid, közép- és hosszú távú népgazdasági tervezésnek, de mindenekelőtt az éves és az ötéves tervek kialakításának. Ez a munka nem korlátozódott szorosan az árszínvonal, az arányok és az ármechanizmus körére, hanem szervesen beleilleszkedett a jövedelemszabályozás, finanszírozás stb. kérdéseinek kialakításába is. Az ártervek nemcsak a hatósági árak alakulásával foglalkoztak, hanem a gazdasági szabályozókon keresztül a szabadabb árformába tartozó termékek ármozgását is befolyásolták. Mindig volt a tervben bizonyos „tartalék” arra az esetre, ha valami előre nem látott esemény az árszínvonal változásának tervek szerinti alakulását veszélyeztette volna.

Az árszínvonal viszonylagos stabilitásának biztosításán belül nem volt cél az árak, s főként azok arányainak megmerevítése. A gazdasági reform alapelvei kimondták, hogy a fogyasztói arányokban fokozatosan jelentős változtatásokat kell végrehajtani, túlnyomó részüket központi intézkedések alapján megvalósítva. Az árpolitika az ártervezés során számolt a ráfordítások alakulását befolyásoló objektív gazdasági törvényszerűségekkel. Felmérte és megbecsülte, hogy az erről az oldalról várható nyomás milyen hatással lehet a fogyasztói árakra. Mérlegelte, hogy ezek „lefogása” vagy fogyasztói árakban való érvényre juttatása előnyösebb-e. Az életszínvonal-politika tekintetében bizonyos határok között tudomásul vették, hogy némely esetben nagyobb áremelés volt indokolt. Úgy tűnt, a magasabb költségek áthárítása a fogyasztókra ésszerű takarékosagra ösztönözhet, ezért növelték például az építőanyagok, a tüzelőanyagok és sok más termék árát (kávé, fűszerek stb.). E „nyomások” fogyasztói árrendszerre gyakorolt hatása azonban nem haladhatta meg az évenkénti 3-3,5 százalékos áremelkedést, amit az életszínvonal-politika, mint maximumot meghatározott.

Az ártervezéssel szorosan összefüggött a fogyasztás volumenének előzetes becslése: annak számbavétele, hogy a jövedelem és az ár rugalmasság figyelembevételével, várhatóan miként fog alakulni árúfcsoportonként a lakossági kereslet, s ehhez miként biztosítható a megfelelő árualap. E folyamat során, számolva a lakosság érzékenységével az árak változására, biztosították az egyes árintézkedések, s az azokat

⁹ Az új gazdasági mechanizmus bevezetése a fogyasztás széles körében tette lehetővé az árváltoztatásokat. A hatósági árjegyzék szűk körre korlátozódott. Ezért 1966 során megkezdődött a közvetlen bolti ársziszteiráson alapuló kiskereskedelmi árstatistika előkészítése, aminek bevezetésére 1968. január elsején került sor.

kompenzáló tényezők megfelelő publicitását, gazdasági indokoltságának magyarázatát stb.

Az 1970-es évek

1968-ban, az új árrendszer bevezetésének első évében a fogyasztói árak átlagosan csökkentek. (Lásd a 7. táblázatot.) Kissé alacsonyabb lett az iparcikkek és az energia ára, míg a szolgáltatásoké emelkedett.

Az árak 1968 és 1973 között, az előző két év szinte változatlan áraihoz képest összességükben 11,4 százalékkal emelkedtek, ami éves átlagban nem egészen 2,5 százalékot jelentett.

14. táblázat

Fogyasztói árindexek 1968 és 1980 között
(1968 = 100,0)

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohány	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
1968	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1969	100,8	99,8	103,0	101,9	95,9	103,0	102,9	101,4
1970	101,8	100,3	105,4	101,8	94,2	106,4	104,9	102,8
1971	103,8	101,6	107,9	103,0	93,4	108,2	109,6	104,8
1972	104,9	108,7	112,2	105,5	91,4	110,6	113,4	107,8
1973	109,8	117,1	114,2	107,4	89,6	111,5	115,9	111,4
1974	110,4	119,8	116,5	110,0	94,6	113,8	118,0	113,4
1975	111,7	124,1	121,9	115,1	102,0	124,1	120,6	117,7
1976	123,1	124,7	128,3	118,5	101,0	132,4	123,4	123,6
1977	129,8	130,9	134,0	121,3	100,4	135,3	127,4	128,4
1978	134,4	142,9	140,8	125,0	100,7	139,7	132,4	134,3
1979	148,1	160,6	153,4	135,5	109,6	150,9	136,9	146,3
1980	168,0	163,4	161,1	153,3	133,0	165,3	146,4	159,6
Árarányok*	1,05	1,02	1,01	0,96	0,83	1,04	0,92	1,00

* Az árucsoportok 1980. évi árindexei osztva az összesen oszlop árindexével.

Forrás: A szerző összeállítása.

Figyelemre méltó, hogy a háztartási energia ára ez alatt az átlaghoz viszonyítva 10 százalékkal csökkent, míg a szeszes italoké, ruházati cikkeké és a szolgáltatásoké azt meghaladóan emelkedett. Az 1973/74. évi első „olajválság” hatása, a világgpiaci olajárak megnégyszereződése csekély hatással volt a hazai áremelkedésre. Az évti-

zed második felében, az V. ötéves terv időszakában azonban felgyorsult az évtizedeken át lefojtott infláció: az első három évben átlagosan 4,5, majd az utolsó két évben évi 9 százalékos volt. Ebben szerepet játszott az 1978. évi második világpiaci árrobbanás,¹⁰ valamint egy újabb „árreform”, aminek következtében 1979-ben az energia és üzemanyagok mellett az élelmiszerek, az élvezeti cikkek, valamint több más termék is drágult. Az áremelés az év közepén történt, így a következő év magas árindexét is alakította. Érdeemes megjegyezni, hogy ebben az évtizedben az árucsoportok közötti árarányok szinte alig változtak, sőt az olajárak emelkedése ellenére az energiáé az átlagnál csak kisebb mértékben emelkedett. (Lásd a 14. táblázatot.)

Mivel a központi árszabályozás 1968 után jelentősen korlátozódott, igény mutatkozott arra, hogy a KSH az árváltozások mértékét árformánként, pontosabban a hatósági intézkedések hatását és a piaci mozgások átlagos mértékét elkülönítve is kimutassa, amennyire az módszertanilag lehetséges volt. Mint a 15. táblázatból látható, az 1970-es évtizedet egyre határozottabb mértékben a központi áremelések uralták, a teljes infláció mintegy kétharmadát okozva. A szezonális cikkek és a vállalati áremelések csak kismértékűek voltak. (A kereskedelem döntően társadalmi tulajdonban volt! Ez óhatatlanul közvetett „árszabályozást” eredményezett.)

15. táblázat

A fogyasztói áralakulás összetevői
(éves növekedési ütem, százalék)

Megnevezés	1971–1975	1976–1980	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
	évek átlaga		évben				
Fogyasztói árszínvonal-növekedés összesen	2,8	6,3	5,0	3,9	4,6	8,9	9,1
Ezen belül:							
központi hatósági intézkedések hatása	1,2	4,3	2,7	2,5	2,6	7,0	6,7
idényjellegű élelmiszerek árváltozásának hatása	0,2	0,3	0,8	-0,2	0,3	0,2	0,6
egyéb*	1,4	1,7	1,5	1,6	1,7	1,7	1,8

* Vállalati, importtermék- és központi árváltozások indukálta piaci ármozgások.

Forrás: KSH [1988].

Az infláció éves növekedési ütemének alakulása jól jelzi, hogy a piaci körülményekhez jobban alkalmazkodó gazdaságpolitika az 1970-es években gyorsabb inflá-

¹⁰ 1973 és 1979 között nagyrészt az olajimport drágulása miatt Magyarország külkereskedelmi cserearányai közel 20 százalékkal romlottak. A magyar gazdaságpolitika első reakciója erre az volt, hogy nem engedi begyűrűzni az olajárak emelkedését. Az évtized végén viszont nyilvánvalóvá vált a világpiaci árarányok átrendeződésének tartóssága, melynek egyik súlyos következménye az adósságállomány több mint megnégyszereződése lett.

ciót eredményezett, mint korábban. (Lásd a 16. táblázatot.) Ebben az időben is az energiaárak csak 1980-ban emelkedtek az átlagot meghaladóan, és a tartós fogyasztási cikkek ára sem csökkent jelentősen.

16. táblázat

*Fogyasztói áralakulás főbb kiadási csoportonként
(éves növekedési ütem, százalék)*

Kiadási csoportok	1971–1975	1976–1980	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
	évek átlaga		évben				
Élelmiszerek	1,9	8,6	10,2	5,5	3,6	10,2	13,4
Élvezeti cikkek	4,3	5,8	0,5	5,0	9,2	12,4	1,7
Ruházati cikkek	3,0	5,7	5,2	4,5	5,0	9,0	5,0
Fűtés, háztartási energia	1,6	5,8	–0,9	–0,7	0,3	8,8	21,4
Tartós fogyasztási cikkek	2,5	6,0	2,9	2,4	3,1	8,3	13,2
Egyéb iparcikkek	3,1	5,9	6,7	2,2	3,3	8,0	9,5
Szolgáltatások	2,9	4,0	2,4	3,2	3,9	3,4	7,0
Összesen	2,8	6,3	5,0	3,9	4,6	8,9	9,1

Forrás: KSH [1988].

Az 1980-as évek

Az 1980-as években az egyre változó, „lazuló” gazdasági kötöttségek, valamint a „korszerűsítésre” törekvés jegyében a pénzromlás jelentősen felgyorsult. (Lásd a 17. táblázatot.) 1981 elején termelői árrendezés volt és új árképzési rendszer került bevezetésre. A fogyasztói árak is széles körben változtak, emelkedtek vagy csökkentek, mintegy 0,8 százalékkal emelve az árszínvonalat. Az év folyamán további áremelésekre került sor, aminek eredménye közel 10 százalékos drágulás volt. A termelői árak emelkedése miatt szükségessé váló a forgalmi adót csökkenteni kellett, így szinte teljesen megszűnt az árrendszer kétszintűsége. Az 1981. évi mérsékelt (4,6 százalékos) drágulás azután 1982-től felgyorsult.

1982-ben 6,9 1983-ban 7,3, 1984-ben 8,3, 1985-ben pedig 7,0 százalék volt az áremelkedés mértéke. A fogyasztói árak támogatására fordított összegek növekedése megállt, miközben a forgalmi adóból származó bevételek emelkedtek; az árrendszer pozitív kétszintűsége visszaállt.

A VII. ötéves tervidőszak induló évében – 1986-ban – az éves népgazdasági terv az antiinflációs törekvések jegyében ismét a korábbinál alacsonyabb, kb. 5 százalékos fogyasztói árnövekedést irányzott elő. Az év során a tervezettel lényegében meg-

egyező, 5,3 százalékos átlagos árnövekedés valósult meg. Az inflációs nyomás azonban nem gyengült. Ezt részben az áremelkedések összetétele is mutatta: a szabadáras körben – ahova a termékek és a szolgáltatások mintegy kétharmada tartozott – lényegében ugyanakkora volt, mint az 1986-ot megelőző években, és így csupán a hatósági árak körében érvényesített kisebb, kb. 3 százalékos árnövekedés hatására alakult ki a korábbiaknál alacsonyabb átlagos mérték (5,3%). Az elhalasztott árintézkedések következő évi belépését mutatja, hogy 1987-ben a szabadáras körben megfigyelt „szokásos”, 7 százalékos körüli inflációhoz a központi áras körben mintegy 10 százalékos társult; e két hatás eredőjeként átlagban 8,6 százalékos fogyasztói árnövekedés okozta.

17. táblázat

*A fogyasztói árak növekedése főbb kiadási csoportonként
(éves növekedési ütem, százalék)*

Kiadási csoportok	1981.	1982.	1983.	1984.	1985.	1986.	1987.	1988.	1989.
	évben								
Élelmiszerek	3,4	4,8	5,1	12,1	6,3	2,0	9,2	15,8	17,7
Élvezeti cikkek	2,6	13,1	6,7	5,0	1,7	5,2	13,5	14,3	11,1
Ruházat	6,0	5,5	6,3	11,0	10,9	9,4	9,7	20,0	18,2
Fűtés, háztartási energia	-0,2	10,0	4,9	4,9	20,9	3,5	6,5	12,8	11,4
Tartós fogyasztási cikkek	1,1	2,1	7,8	5,5	5,3	6,1	2,3	8,5	17,6
Egyéb cikkek, üzemanyagok	9,0	6,4	9,3	7,3	5,9	4,9	6,2	16,3	22,4
Szolgáltatások	6,5	7,2	10,1	8,0	9,3	8,9	9,0	17,5	16,6
Összesen	4,6	6,9	7,3	8,3	7,0	5,3	8,6	15,5	17,0

Megjegyzés. A motorbenzin az egyéb iparcikkek között szerepel.

Forrás: A szerző összeállítása.

A „piaci indítékú” áremelkedések jelentősége a nyolcvanas évek elejétől fokozatosan nagyobb lett: 1982-ben 2,7, 1983-ban 3,1, 1984-ben 4,4, 1985-ben 3,9, 1986-ban 4,2, 1987-ben pedig 4,5 százalékkal emelték az árindexet.

1982-ben és 1983-ban az áremelkedés több mint felét, egyaránt 4,1 százalékkal, a központi hatósági, 1984-től viszont a piaci indítékú árváltozások okozták. A központi árintézkedések 1984-ben 3,8, 1985-ben 3, 1986-ban (1974 óta a legalacsonyabb mértékben) 1,1, majd 1987-ben 3,9 százalékkal növelték a fogyasztói árindexet.

A belső árrendszer az 1970-es évek világgpiaci árrobbanása után egyre inkább elszakadt a világgpiaci ártól. Áttekinthetlenné vált az adók, támogatások, lefölözé-

sek, kiegészítések rendszere, a külföldi és a belföldi árak kapcsolata. Ezért a „piaci” viszonyokhoz közelítő, a kereslethez-kínálathoz igazodó, rugalmas árrendszerhez új adórendszerre volt szükség. Az 1988. évi adóreform nagy jelentőségű, az egész gazdaságot strukturálisan átalakító cselekedet volt (Gergely [1998]). Az új adórendszer a nyugati országok bevált gyakorlatát, a value added vagy a Mehrwertsteuer, vagyis a többletértékadó mintáját követte. Az általános forgalmi adó (áfa) bevezetése az árrendszert ismét kétszintűvé tette, ami a nemzetközi gazdasági kapcsolatok, a korszerű árfolyamrendszer létrehozásának előfeltétele volt. (Az áfakulcs 20 százalék volt, kivéve az alapvető élelmiszereket, a szolgáltatásokat, amelyek adója 0, míg a nem alapvető élelmiszereké, szolgáltatásoké 10 százalék.) Az új rendszer a vállalati önállóságot is növelte, segítve a jövedelmezőség megítélését és a piaci viszonyokhoz való alkalmazkodást.

1988-ban és 1989-ben az infláció felgyorsult, de érdekes módon a strukturális árarányok „egészséges” változása még nem öltött kifejezett formát. Például a ruházati cikkek viszonylagosan drágultak, míg a háztartási energia olcsóbb lett. Nem volt markáns a fogyasztási cikkek olcsóbbodása sem.

18. táblázat

Fogyasztói árindexek 1980 és 1989 között
(1980 = 100,0)

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohány	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
1980	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1981	103,4	102,6	106,0	101,1	99,8	109,0	106,5	104,6
1982	108,4	116,0	111,8	103,2	109,7	116,0	114,2	111,8
1983	113,9	123,8	118,9	111,2	115,1	126,7	125,7	120,0
1984	127,7	130,0	132,0	117,3	120,8	136,0	135,8	129,9
1985	135,7	132,2	146,3	123,5	146,0	144,1	148,4	139,0
1986	138,4	139,1	160,1	131,1	151,1	151,2	161,6	146,4
1987	151,1	157,9	175,6	134,1	160,9	160,6	176,1	159,0
1988	175,0	180,5	210,7	145,5	181,5	186,8	206,9	183,6
1989	206,0	200,5	249,0	171,1	202,2	228,6	241,2	214,9
Árarányok*	0,96	0,93	1,16	0,80	0,94	1,06	1,12	1,00

* Az árucsoportok 1989. évi árindexei osztva az összesen oszlop árindexével.

Forrás: A szerző összeállítása.

Az új mechanizmus időszakának strukturális árváltozásairól összefoglaló áttekintést a 19. táblázat nyújt.

19. táblázat

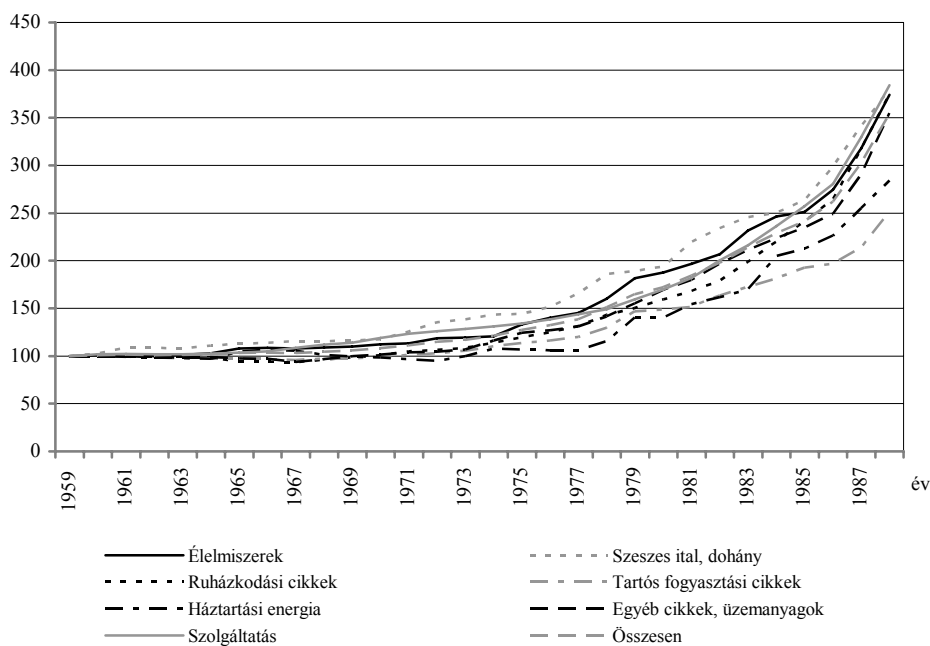
Fogyasztói árindexek 1968 és 1989 között
(1968 = 100,0)

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohány	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
1968	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1969	100,8	99,8	103,0	101,9	95,9	103,0	102,9	101,4
1970	101,8	100,3	105,4	101,8	94,2	106,4	104,9	102,8
1971	103,8	101,6	107,9	103,0	93,4	108,2	109,6	104,8
1972	104,9	108,7	112,2	105,5	91,4	110,6	113,4	107,8
1973	109,8	117,1	114,2	107,4	89,6	111,5	115,9	111,4
1974	110,4	119,8	116,5	110,0	94,6	113,8	118,0	113,4
1975	111,7	124,1	121,9	115,1	102,0	124,1	120,6	117,7
1976	123,1	124,7	128,3	118,5	101,0	132,4	123,4	123,6
1977	129,8	130,9	134,0	121,3	100,4	135,3	127,4	128,4
1978	134,4	142,9	140,8	125,0	100,7	139,7	132,4	134,3
1979	148,1	160,6	153,4	135,5	109,6	150,9	136,9	146,3
1980	168,0	163,4	161,1	153,3	133,0	165,3	146,4	159,6
1981	173,7	167,6	170,8	155,0	132,7	180,2	156,0	166,9
1982	182,0	189,6	180,2	158,2	146,0	191,7	167,2	178,5
1983	191,3	202,2	191,5	170,5	153,2	209,5	184,1	191,5
1984	214,4	212,3	212,6	179,9	160,6	224,8	198,8	207,4
1985	228,0	216,0	235,8	189,4	194,2	238,1	217,3	221,9
1986	232,5	227,3	258,0	200,9	200,9	249,9	236,6	233,7
1987	253,8	257,9	283,0	205,5	214,0	265,5	257,8	253,8
1988	294,0	294,9	339,5	223,0	241,4	308,7	302,9	293,1
1989	346,0	327,5	401,2	262,3	269,0	377,8	353,1	342,9
Árarányok*	1,01	0,96	1,20	0,76	0,78	1,10	1,03	1,00
1989. évi súlyok (százalék)	27	12	8	10	6	17	20	100

* Az árucsoportok 1989. évi árindexei osztva az összesen oszlop árindexével.

Forrás: A szerző összeállítása.

3. ábra. Fogyasztói árindexek 1958 és 1989 között
(1958 = 100)

Forrás: A szerző összeállítása.

Nemzetközi kitekintés

Az 1968 és 1989 között más országokban lezajlott inflációs folyamatok nagyon változatos képet mutatnak.

20. táblázat

Fogyasztói árindexek néhány európai országban 1968 és 1989 között
(1968 = 100,0)

Év	Ausztria	Csehszlovákia	Franciaország	Lengyelország	NSZK	NDK	Olaszország	Svájc	Magyarország
1970	107,6	105,8	111,9	102,5	106,6	99,7	107,7	106,2	102,8
1975	118,8	101,1	127,1	115,1	119,2	97,3	139,3	127,3	117,7
1980	153,7	106,8	129,0	159,5	148,2	99,7	300,6	142,9	159,6
1985	195,2	110,3	155,7	627,3	168,4	99,8	572,5	176,0	221,9
1989	210,4	112,8	175,2	5199,6	180,4	99,8	709,1	189,1	342,9

Forrás: A szerző összeállítása.

A nyugat-európai piacgazdaságokban (például Olaszországban) néhány kivételtől eltekintve gazdasági növekedéssel együtt járó, áremelkedés „normális” mértékű volt. A szocialista országok közül Csehszlovákiában és az NDK-ban a szocialista piacgazdaság szigorú árstabilitása érvényesült, míg Lengyelországban vágtató volt az infláció, többek között a konvertibilitás bevezetésével együtt járó leértékelés miatt. Magyarország sajátos helyet foglalt el közöttük a nyolcvanas években felgyorsult pénzromlása miatt.

A lakosság főbb rétegei fogyasztói árindexeinek alakulása

A különböző termékek árai nagyon eltérő mértékben változtak. Ebből következik, hogy amennyiben valamely népességcsoport fogyasztási szerkezete különböző, az inflációs hatás is eltérő. A különbséget az eltérő súlyrendszer és az árindexek szóródásának „összejátszása” határozza meg.

1946 és 1948 között az átlagos árszínvonal mintegy 70 százalékkal emelkedett. Ebben az időben, bár erre nincsenek konkrét adatok, a parasztság fogyasztói árindexe minden bizonnyal lényegesen különbözhetett a munkások, a városi lakosok árindexétől (áruhiány, a mezőgazdasági termékek iránti óriási kereslet, a „falu” önellátása miatt stb.).

Ez a jelenség 1949 és 1962 között is tapasztalható volt: az átlagos árszínvonal emelkedése alig (172,6, 171,0), de az élelmiszereké (212,7, 197,1) nagyban különbözött.

21. táblázat

*A munkások, az alkalmazottak és a parasztek fogyasztói árindexe
(1949 = 100,0)*

Év	Élelmiszerek, élvezeti cikkek		Ruházati cikkek		Iparcikkek		Fűtés, világítás		Szolgáltatások		Összesen	
	munkás/ alkal- mazott	paraszt	munkás/ alkal- mazott	paraszt	munkás/ alkal- mazott	paraszt	munkás/ alkal- mazott	paraszt	munkás/ alkal- mazott	paraszt	munkás/ alkal- mazott	paraszt
1949	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1960	207,7	192,7	152,9	181,0	132,9	143,4	126,5	131,5	121,2	134,8	170,0	169,4
1961	210,8	194,5	152,9	181,0	132,8	143,4	126,2	131,1	123,3	138,8	171,7	170,4
1962	212,7	197,1	152,9	181,0	132,7	143,3	125,4	130,1	123,3	139,8	172,6	171,0

Forrás: A szerző összeállítása.

1962 után folytatódott az a tendencia, hogy a munkások fogyasztási kosara alapján számított fogyasztói árindex magasabb volt, mint a szövetkezeti parasztségé, ami a szóban forgó időszak egészét tekintve közel 10 százalékos eltérést (363,1 és 334,6 százalék) eredményezett.

22. táblázat

Fogyasztói árindexek társadalmi rétegenként

Év	Élelmiszerek	Élvezeti cikkek	Ruházati cikkek	Fűtés, háztartási energia	Tartós fogyasztási cikkek	Egyéb iparcikkek	Szolgáltatások	Összesen
Munkásosztály, 1960 = 100,0								
1965	103,8	111,7	98,2	97,3	97,3	98,9	102,3	102,6
1970	111,8	117,1	98,2	99,9	97,6	99,9	112,9	107,5
1975	122,6	145,6	114,0	108,8	110,1	115,4	129,9	123,4
1980	184,4	191,9	151,0	142,7	148,8	153,4	157,2	167,4
1987	279,4	304,6	266,3	231,1	200,4	245,8	272,2	265,6
1988								308,5
1989								363,1
Szövetkezeti parasztság, 1960 = 100,0								
1965	97,2	110,0	98,2	96,4	97,3	99,3	103,4	100,3
1970	98,3	114,8	99,1	98,5	95,9	99,3	115,7	101,7
1975	105,9	128,1	113,7	103,1	107,3	117,7	132,8	116,0
1980	157,8	183,2	150,3	131,8	143,2	159,0	165,6	156,5
1987	235,5	286,5	264,5	206,8	194,9	254,6	283,5	246,3
1988								286,2
1989								334,6

Megjegyzés. Hasonló árindexek készültek a „kettős jövedelműekre”, a „nem fizikai (szellemi) foglalkozásúakra”, valamint 1970-től a nyugdíjasokra. Az 1988. és 1989. évekre árucsoportonkénti adatok nem állnak rendelkezésre.

Forrás: Itt és a következő táblázatban KSH [1988].

23. táblázat

A nyugdíjasok fogyasztói árindexei
(1970 = 100,0)

Év	Élelmiszerek	Élvezeti cikkek	Ruházati cikkek	Fűtés, háztartási energia	Tartós fogyasztási cikkek	Egyéb iparcikkek	Szolgáltatások	Összesen
1970	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1975	112,8	122,9	115,8	112,5	113,9	109,9	119,5	115,0
1980	167,6	162,5	155,9	147,8	147,8	138,2	144,5	156,3
1985	225,2	213,2	225,4	221,2	174,9	194,3	216,1	217,2
1987	250,1	253,6	265,6	243,8	193,3	214,2	258,6	246,9
1988								281,5*
1989								329,9*

* Becsült adatok.

1970 óta számít a KSH a nyugdíjasok fogyasztói kosara alapján is árindexeket. (Lásd a 23. táblázatot.) A szóban forgó 19 év alatt a nyugdíjasokra vonatkozó infláció mértéke 330 százalék volt, ami alig kevesebb, mint az egész lakosságé (334%).

Gazdasági növekedés, életszínvonal 1989 előtt

A bruttó hazai termék volumene 1968 és 1989 között évről-évre folyamatosan tovább emelkedett, 1989-ben több mint kétszerese volt az 1968. évinek. Ez idő alatt az egy főre jutó reáljövedelem 79, a lakosság fogyasztásának volumene pedig 76 százalékkal nőtt. (Lásd a 24. táblázatot.) A magyar gazdaság tehát elsősorban mennyiségileg és nem minőségileg fejlődött, ami megnyilvánult a fogyasztási cikkek választékának javuló, de még a nyolcvanas évek végén is meglehetősen szegényes kínálatában.

24. táblázat

*A gazdasági növekedés indikátorai
(1968 = 100)*

Év	GDP	Egy főre jutó		
		reálbér	reáljövedelem	lakossági fogyasztás
1968	100,0	100	100	100
1970	111,9	109	114	112
1975	151,6	129	142	138
1980	181,6	134	155	155
1985	198,0	128	169	167
1987	209,2	130	175	179
1989	210,5	125	179	176

Forrás: A szerző összeállítása.

A 25. táblázat a fogyasztás volumenének strukturális változásáról ad képet. Az életszínvonal növekedését, illetve viszonylagosan jó színvonalát jelzi, hogy 1968 és 1989 között az élvezeti cikkek fogyasztása 78 százalékkal nőtt, a fűtés és a tartós fogyasztási cikkeké mintegy megháromszorozódott. A szolgáltatások volumene is több mint kétszeres lett.

A 26. táblázat a rendszerváltozás előtti évtizedek gazdasági fejlődését foglalja össze. A bruttó hazai termék volumene 1950 és 1989 között évről évre, bár meglehetősen különböző mértékben, mégis folyamatosan (az egész időszakot tekintve 560 százalékkal) növekedett. Ez idő alatt az egy főre jutó reáljövedelem 385, a lakosság fogyasztásának volumene pedig 358 százalékra emelkedett. A magyar gazdaság a szocializmus négy évtizede alatt vitathatatlanul – mint az már korábban is említettük

– elsősorban mennyiségileg és nem minőségileg fejlődött. Ez megnyilvánult a fogyasztási cikkek választékának szegényességében, az ipari termékek technikai elmaradottságában, a világszíni versenyképesség hiányában, ami többek között a külkereskedelmi forgalom áruszerkezetében is megmutatkozott. A fogyasztói piac helyzetét a konvertibilitás hiánya is torzította. Az időszak végén azonban a helyzet vitathatatlanul sokkal jobb volt, mint korábban.

25. táblázat

A lakosság egy főre jutó fogyasztásának volumenindexei
(1968 = 100)

Év	Élelmiszerek	Italok, dohányárúk	Ruházati cikkek	Fűtés, háztartási energia	Tartós fogyasztási cikkek	Egyéb iparcikkek	Szolgáltatások	Összesen
1968	100	100	100	100	100	100	100	100
1970	106	121	112	128	129	122	109	112
1975	119	147	125	163	179	205	141	138
1980	120	178	120	228	197	245	174	155
1985	126	187	113	274	232	258	202	167
1989	132	178	85	300	327	279	221	176

Forrás: A szerző összeállítása.

26. táblázat

A gazdasági növekedés indikátorai 1950 és 1989 között
(1950 = 100)

Év	GDP	Egy főre jutó		
		reálbér	reáljövedelem	lakossági fogyasztás
1950	100	100	100	100
1955	132	105	115	115
1960	177	154	154	115
1965	220	168	181	175
1968	266	182	215	203
1970	298	199	245	228
1975	404	234	306	281
1980	483	243	333	314
1985	527	233	363	340
1989	560	227	385	358

Forrás: A szerző összeállítása.

3. A rendszerváltozás (1989) után

Mint láttuk, 1968 után már számolni kellett a pénzromlással, de annak éves üteme nem volt jelentős. Ugyanakkor a fogyasztói piac szegényes volt a minőséget, a választékot illetően, bár ekkor már mennyiségi hiányról nem beszélhetünk. A rendszerváltozás után az életkörülmények átmeneti romlása mellett a fogyasztói piac választéka, kínálata jelentősen bővült. Így az infláció mérése is bonyolultabb lett (például a minőségi változások és az új termékek számbavétele tekintetében), és a „valóságos” piaci viszonyok között az infláció „kezelése”, azaz az ár-, bér- és árfolyam-politika a gazdasági élet részévé vált.

A következőkben röviden áttekintjük, hogy miként értékelhetők a fogyasztói árindex változásai, milyen szempontokra kell ügyelni azok elemzésénél és következtetések levonásánál.

3.1. A fogyasztói árindexek értelmezéséről

A fogyasztói árindexszel mérhető infláció az életkörülmények hosszú távú javulása mellett a XX. században világjelenség, a gazdasági növekedés velejárója volt, és mind az a mai napig.¹¹

27. táblázat

Fogyasztói árindexek
(1914 = 100)

Ország	1914.	1947.	1956.	1980.	1990.	2001.	2009.	2011.
	évben							
Egyesült Királyság	100	203	312	807	1 525	2 090	2 691	2 905
Amerikai Egyesült Államok	100	223	272	824	1 307	1 771	2 145	2 277
Svájc	100	221	316	781	1 101	1 338	1 340	1 349
Finnország*	100	6 342	12 889	78 867	151 246	186 533	209 632	220 231

* Megélhetési költségindex. 1860 és 1914 között a pénzromlás mértéke mindössze 28 százalékos volt.

Forrás: Mitchell [1988, 2003], az Eurostat és az Egyesült Királyság Nemzeti Statisztikai Hivatalának adatai, az Amerikai Egyesült Államok Munkaügyi Minisztériumának inflációs kalkulátora (Inflation Calculator) és a Finn Statisztikai Hivatal közlése.

¹¹ Az infláció mérése, az azt jelző fogyasztói árindex kiszámításának módszere a statisztikusok (és a felhasználók) nemzetközi közösségének élénken elemzett és vitatott témája. A nemzetközi szervezetek, többek között az Eurostat, viták kompromisszumaként alakították ki az árindexek kiszámításának eljárását. Magyarország a nemzetközi ajánlásoknak megfelelő módszereket használ, és eleget tesz adatszolgáltatói kötelezettségének, nemcsak az adatok széleskörű elfogadottságát, de nemzetközi összehasonlíthatóságát is biztosítva.

A lassú, kiszámítható infláció azonban önmagában nem káros jelenség. Van olyan felfogás, hogy az évi mintegy két százalékos infláció még szinte árstabilitásnak tekinthető. (A maastrichti kritériumok egyike is nagyjából ilyen mértéket enged meg.)

Mint a gazdasági-társadalmi életben végbemenő folyamatokat általában, az inflációt is ciklikusság, gyorsabb és lassabb időszakok váltakozása jellemzi.

A gazdaság és a szociálpolitika egyrészt alakítja az inflációt, másrészt mértékének, jellegének ismeretében tesz ellene. (Az MNB egyik, ha nem legfontosabb feladata az infláció „kézben, megfelelő szinten tartása”). A hatékony gazdaságpolitika alkalmazásához fontos az infláció aktuális természetének, kiváltó okainak ismerete.

Az infláció azonban nem csak „ellenség”. Hasznos lehet a termelőnek, az eladónak, de a költségvetésnek is (inflációs adó, seigniorage, redisztribúciós hatás stb.).

Az árváltozások mértéke a termékek és a szolgáltatások sokféleségét illetően nem azonos. A szekuláris trend mögött jelentős strukturális változások álltak mind az árarányokban, mind a fogyasztás szerkezetében. Ez egyben azt is jelenti, hogy fogyasztási szerkezetüktől, az alkalmazkodási képességtől függően az egyes társadalmi rétegeket, gazdasági egységeket stb. az infláció nem azonos mértékben érinti.

A tartós áremelkedés fogalmával, mérésével, különösen hosszú távú értelmezésével kapcsolatban még a következőket kell megjegyezni:

- a termékek, szolgáltatások minősége időben változik, új termékek jelennek meg,
- strukturálisan változik a fogyasztás szerkezete, minek következménye az ún. helyettesítési hatás,
- az egyéni szubjektív megítélés különbözhet a hivatalos adatoktól.

A fogyasztói árindex azonos termékek árváltozását méri. Rövid távon nincs probléma, mert a fogyasztói kosárban sok azonosítható termék található. A cserélődés azonban folyamatos és állandó. A statisztikusok feladata e probléma olyan módon való kezelése, hogy a közölt adatok jól jelezzék a pénz értékcsökkenésének folyamatát.¹² Jogos feltenni azt a kérdést, hogy mit jelent az árak hosszú távú változása, például az az információ, hogy 22 év alatt tizenötszörös volt a drágulás. A kenyér, a tojás, a motorbenzin, a tömegközlekedés ára még értelmezhető, de az ipari termékeké már alig, nem beszélve azokról a nagytömegben vásárolt termékekről, amelyek korábban nem is léteztek (mobiltelefon, számítógép stb.) vagy azokról az esetekről, amikor a régi típusok a maiakkal nem összehasonlíthatók (például személygépkocsi) (Marton [1984]).

¹² A módszereket nemzetközi egyezmények szabályozzák. Az indexelméleti kérdéseknek óriási külföldi szakirodalma van.

Az árindexek mindig az előző évhez viszonyítva kerülnek kiszámításra. Az idősorok összeállítása láncmódszerrel történik. A minőségi változások kezelésének is megvannak a kifinomult (például hedonikus) technikái. A termékek arányváltozásai pedig azt jelentik, hogy azok időben egymáshoz viszonyítva drágulnak vagy olcsóbbak lesznek.

A fogyasztói árindex természetesen jól jelzi a pénz értékváltozását, de részletekbe menő elemzésénél a jövedelmek emelkedésével párhuzamosan gondolni kell a kínálat bővülésére, a minőségváltozásra stb. is.

A fogyasztók természetesen alkalmazkodnak a változó árakhoz adott jövedelmi viszonyaik mellett.¹³ E hatás mérése technikailag a legnehezebb.

Végül a fogyasztói árindexek publikációjánál számolni kell azzal is, hogy az emberek hajlamosak az inflációt túlreagálni, szubjektíven megítélni, gondolatban nagyobb súlyt adni neki, mint azon vásárlásaiknak, amelyeknél az árak nem változtak vagy esetleg csökkentek. Hangsúlyozni kell azt is, hogy az infláció a teljes éves fogyasztás átlagos árváltozását jelzi, és magától értetődően ettől eltér egy-egy család fogyasztási szerkezete.

A gazdasági folyamatok (termelés, fogyasztás, kereskedelem stb.) számbavétele folyó (napi) áron történik. Az árindexek közül eddig csak mint a pénzromlás mérőszámairól volt szó. A deflátor árindexek segítségével például lehetővé válik az értékfolyamatok szétválasztása, annak megállapítása, hogy mennyi tulajdonítható az áraknak és mennyi a volumeneknek.¹⁴ Mint ismeretes, a Q volumenindexeket az ismert V értékindexek P árindexszel való osztásával számítjuk ki. Nyomatékosan fel kell hívni a figyelmet a P és Q szoros kapcsolatára, mely gyakorlatilag azt jelenti, hogy ha kisebb az árindex, nagyobb a volumenindex, és fordítva. (A reálbérek változása is függ az árindex nagyságától!)

Az életszínvonal növekedésével a mindennapi szükségletek fedezése után fennmaradó pénzösszeg, a „megtakarítás” (már ahol van) elköltése nem az átlagos fogyasztási szerkezet szerint történik. A nem mindennapi szükségleteket kielégítő termékek (például a ruházat és a tartós fogyasztási cikkek) drágulása elmaradt a többi termék mögött, így valójában az ilyen célra költött pénzek reálértéke az átlagnál nagyobb volt. Erre utal az is, hogy e termékcsoportok fogyasztásának volumenindexe messze az átlagot meghaladóan nőtt. (Ezt úgy is lehet értelmezni, hogy a lakosság jobb körülmények között élő részének életszínvonala azért is az átlagot meghaladóan nőtt, mert fogyasztási szerkezetükben az infláció konkrétan kisebb lehetett, mint a hivatalosnak tekintett fogyasztói árindex.)

¹³ A „Boskin-jelentés” megállapítása, miszerint az Egyesült Államok Munkaügyi Statisztikai Hivatalának jelenlegi indexszámítási módszerei a helyettesítési hatás és a minőségi változások nem megfelelő kezelése miatt felülbecsülik az infláció mértékét (Boskin *et al.* [1996]). Az 1990-es években több átmeneti (volt szocialista) országban, így Magyarországon is hasonló problémák adódhattak Brúha–Podpiera [2007].

¹⁴ Bár az árváltozást mérő árindex nem mindig azonos a deflátor árindexszel, a jelen esetben e kettőt azonosnak tekintjük.

Végül érdemes megjegyezni, hogy a hosszú távú, akár csak két évtizedes időszakok elemzésénél adódhatnak olyan megállapítások, mint például a reálbérek 2004-ben nagyjából megegyeztek az 1978. évi szinttel. Ez így igaz is, de figyelembe véve a negyedszázad alatt végbement strukturális változásokat, ebből nem lehet azt a következtetést levonni, hogy az életkörülmények, az „életminőség” 2004-ben megegyezett volna az 1972. évivel.

3.2. Áralakulás a rendszerváltozás után

A rendszerváltozást megelőző két-három évet a GDP, az életszínvonal, a lakossági fogyasztás növekedésének megtorpanása, az infláció számottevő (15-17 százalékos) felgyorsulása jellemezte.

Az 1980-as évek végén hazánkban és más kelet-európai országokban gyökeres politikai, gazdasági és társadalmi változások mentek végbe, melyek a társadalmi tulajdonról a magántulajdonra, a tervgazdálkodásról a piacgazdaságra történő áttérést (visszatérést) jelentették. A tulajdonviszonyok átrendeződésével párhuzamosan megváltozott a gazdaság szerkezete, egyre nagyobb mértékben megjelent a külföldi tőke. Mindez azzal járt, hogy az első években a termelés, a foglalkoztatottság, a lakosság jövedelme, fogyasztása csökkent, a jövedelemkülönbségek nőttek (KSH [2005]).

Négy év alatt, 1989 és 1993 között a GDP közel 20 százalékkal csökkent, majd lassan emelkedni kezdett. A reálbérek és a lakossági fogyasztás 1995-ben érte el a mélypontot ugyancsak mintegy 20 százalékos visszaeséssel. (Lásd a 28. táblázatot.) A fogyasztói piac átrendeződött. A statisztikák szerint 1995-re az ország gazdaság fejlettsége az 1970-es évek második felének szintjére esett vissza.

28. táblázat

A gazdasági növekedés indikátorai
(1989 = 100,0)

Év	GDP	Egy főre jutó		
		reálbér	reáljövedelem	lakossági fogyasztás
1989	100,0	100,0	100,0	100,0
1990	96,5	96,6	98,4	94,8
1991	84,9	90,0	96,4	86,1
1992	82,3	89,1	92,8	86,1
1993	81,7	85,0	88,4	87,6
1994	84,2	91,2	90,8	87,6
1995	85,5	80,2	86,0	81,7

Forrás: A szerző összeállítása.

A rendszerváltozás után az árrendszer, az árpolitika fokozatosan átalakult. Nem szűnt meg, de korlátozottá vált a hatósági árszabályozás. Nagy lépés volt a piacgazdaság létrehozása felé a forint 1996. január 1-jei részleges, majd 2001. június 16-ai teljes konvertibilitásának megteremtése. A fogyasztói árak változásait az adók, a piaci verseny, az importárak változásai befolyásolták.

Az infláció jelentősen felgyorsult. A KSH már idézett publikációjában (KSH [2005]) a következők olvashatók: „Az évtizedeken át lefojtott infláció a nyolcvanas években már utat tört magának. 1988-ban 15,5, a következő évben 17%-os áremelkedést mértek. ...1991-ben az éves áremelkedés elérte a 35%-ot. Az inflációt számos tényező gyorsította, köztük a külkereskedelemben elszenvedett nagymértékű cserearány, a forintnak a konvertibilis valutákkal szembeni gyors elértéktelenedése, a KGST-piacok összeomlása, valamint belföldön a korábban kiépített kapacitások nagy részének elértéktelenedése, a különféle fogyasztói ártámogatások csökkentése vagy megszüntetése, az árarányoknak a tényleges értékarányok felé történő átrendeződése.”

Az 1990–91. évi inflációban benne volt a gazdaságpolitika egész múltja, aminek része volt a kétszintű árrendszer 1988. évi bevezetésének tapasztalata, amikor a politika a strukturális árváltozások feszültségeit árnövekedéssel vezette le vagy az 1979–80. évi árreform stb. is (Simon [2000]).

1989 és 1996 között az éves átlagos pénzromlás 25 százalék körüli volt, összességében hét év alatt a fogyasztói árindex közel megötszörözött (494%). (Lásd a 31. táblázatot.) Az árarányok is megváltoztak. Az átlagnál kisebb mértékben drágultak az élelmiszerek, az italok, a ruházati cikkek, míg a tartós fogyasztási cikkek (relatív értelemben) jelentősen olcsóbbá váltak. Az energia, az üzemanyagok, a szolgáltatások árának növekedése viszont meghaladta az átlagot.

Az 1996–2000 időszakban már csak 63 százalékos volt az infláció, de így is 10 év alatt az árak megnyolcszorozódtak. Felgyorsult és még kifejezettebbé vált a már korábban megkezdődött strukturális árarányváltozás. (Lásd a 29. táblázatot.) A forint erősen leértékelődött: 1990. év elején egy US dollár kb. 62, míg 2000 végén már mintegy 285 Ft volt.

29. táblázat

Fogyasztói árindexek 1989 és 2000 között
(előző év = 100,0)

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohány	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
1989	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1990	135,2	130,7	123,3	120,8	127,6	128,9	125,6	128,9
1991	121,9	125,1	132,1	131,7	181,0	143,4	141,9	135,0

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohány	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
1992	119,4	119,6	123,0	114,3	143,2	127,2	126,0	123,0
1993	129,2	118,6	116,7	111,0	120,3	121,6	124,1	122,5
1994	123,4	116,4	116,1	111,8	111,7	119,0	120,3	118,8
1995	131,1	120,2	120,2	124,0	150,0	127,3	126,0	128,2
1996	117,3	126,6	125,6	119,2	132,5	125,7	126,4	123,6
1997	117,5	118,9	118,7	108,5	129,9	116,1	119,2	118,3
1998	114,4	115,3	114,1	108,1	117,9	110,7	116,2	114,3
1999	102,9	111,5	110,6	106,6	109,4	115,8	114,8	110,0
2000	109,2	111,0	105,8	101,7	109,1	115,0	109,7	109,8
2000/1989	728,9	696,8	649,4	424,0	1 614,5	931,5	931,5	806,1
Árarányok*	0,90	0,86	0,81	0,53	2,00	1,16	1,16	1,0

* Az árucsoportok szerinti 2000/1989 árindexek osztva az összesen oszlop árindexével.
 Forrás: Itt és a következő táblánál a szerző összeállítása.

30. táblázat

Fogyasztói árindexek 2000 és 2011 között
 (előző év = 100,0)

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohány	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
2000	109,2	111,0	105,8	101,7	109,1	115,0	109,7	109,8
2001	113,8	111,2	105,3	101,0	110,3	104,9	109,8	109,2
2002	105,4	109,7	104,0	98,4	105,5	104,1	106,4	105,3
2003	102,7	110,7	103,0	98,6	107,3	103,9	105,9	104,7
2004	106,5	111,3	103,4	99,4	114,1	103,9	107,6	106,8
2005	102,5	103,3	100,2	97,7	106,2	104,5	105,5	103,6
2006	107,7	104,3	99,3	96,0	106,4	102,7	104,1	103,9
2007	111,5	106,7	101,0	98,7	124,6	104,0	107,4	108,0
2008	110,2	105,6	100,0	99,3	112,7	104,6	105,0	106,1
2009	104,4	107,6	100,5	102,6	108,2	101,1	104,6	104,2
2010	103,2	108,2	99,6	100,2	106,3	108,8	104,3	104,9
2011	106,6	100,5	102,9	98,6	105,7	106,2	102,2	103,9
2011/2000	204,4	213,5	120,7	90,8	274,8	160,8	183,8	180,1
Árarányok*	1,13	1,19	0,67	0,50	1,52	0,89	1,02	1,00

* Az árucsoportok szerinti 2011/2000 árindexek osztva az összesen oszlop árindexével.

2000 után folytatódott a gazdaság növekedése, az életszínvonal emelkedése. Az infláció az egyes években 10 százalék alá mérséklődött. (Lásd a 30. táblázatot.) Az évtized legfontosabb eseménye az Európai Unióhoz való csatlakozás volt 2004. május 1-jén. Az ebből adódó felzárkózási (konvergencia-) programok fontos része, hogy az inflációt évi 2-3 százalékos mértékre kellene mérsékelni (Maastrichti kritérium), ami azonban mindeddig még nem valósult meg.

A rendszerváltozás utáni több mint két évtized inflációjáról, az arányok átrendeződéséről a 31. táblázat ad áttekintést.

31. táblázat

Fogyasztói árindexek 1989 és 2011 között
(1989 = 100,0)

Év	Élelmiszerek	Szeszes ita- lok, dohány	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
1990	135,2	130,7	123,3	120,8	127,6	128,9	125,6	128,9
1995	411,4	324,4	326,3	279,8	666,6	433,0	422,5	399,3
1996	482,6	410,7	409,8	333,5	883,2	544,3	534,0	493,4
2000	728,9	696,8	649,4	424,0	1 614,5	931,5	931,5	806,1
2005	980,1	1 081,8	759,0	403,5	2 442,7	1 147,6	1 308,2	1 073,8
2010	1 397,4	1 480,2	761,9	390,3	4 197,8	1 410,2	1 675,5	1 397,3
2011	1 489,6	1 487,6	784,0	384,9	4 437,1	1 497,7	1 712,3	1 451,8
Árarányok*	1,03	1,03	0,54	0,26	3,06	1,03	1,18	1,00
Súlyok**	23,2	9,5	4,4	6,9	9,9	17,2	28,9	100,0

* Az árucsoportok 2011. évi árindexei osztva az összesen oszlop árindexével.

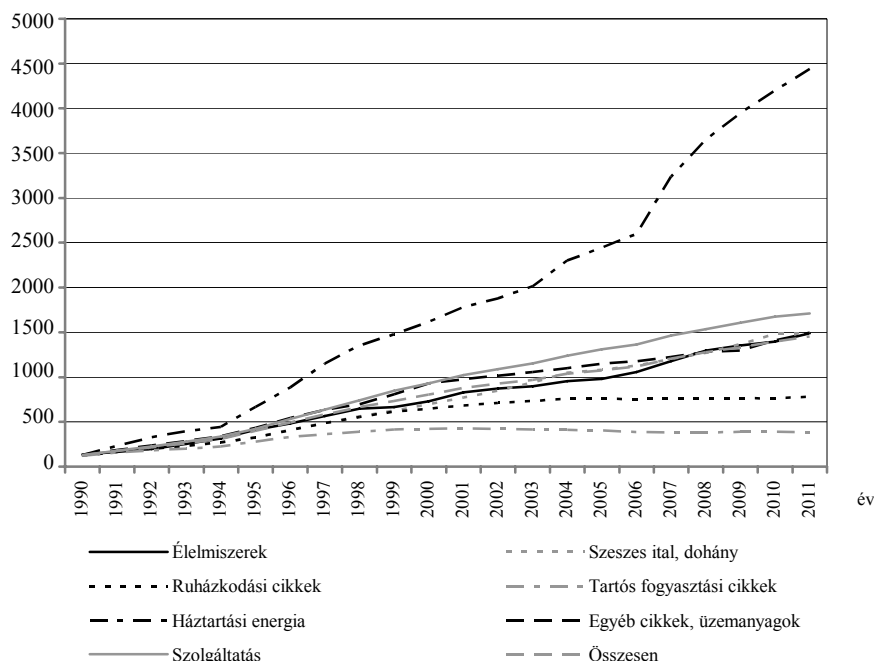
** 2010. évi súlyok.

Forrás: A szerző összeállítása.

A fogyasztás közel 50 százalékát jellemzően az élelmiszerek, az élvezeti cikkek, valamint az egyéb iparcikkek körébe tartozó termékek teszik ki. Ezeknek a „mindennapos” igényeket kielégítő termékeknek az árindexei csak kismértékben ingadoztak az átlag körül. Azt is mondhatnánk, hogy súlyuknál fogva ezek határozták meg az infláció mértékét. Az elmúlt évtizedekre szintén jellemző az, hogy a fogyasztás közel 30 százalékát kitevő szolgáltatások ára az előző három csoport átlagát meghaladó mértékben emelkedett. Közel 40 százalékra tehető (viszonylagos) árcsökkenés jellemzi viszont a ruházati cikkeket, és még ennél is nagyobb a tartós fogyasztási cikkeket. (A kettő együtt a fogyasztás 15 százaléka.) Ezzel szemben a fogyasztás kb. 9 százalékát kitevő háztartási energia relatív ára majdnem megháromszorozódott. E jelenségek mögött meghúzódó folyamatok részletezése, elemzése meghaladja a jelen összeállítás kereteit.

Ezért itt csak annyit jegyzünk meg, hogy az ipari termékek esetében a piaci verseny és a gyors technikai fejlődés (minőség, teljesítményjavulás, új termékek megjelenése stb.) csökkentette az árakat, míg az energia fogyasztói árát alapvetően a világgpiaci árak növekedése és a hazai ártámogatások visszaesése emelte.

4. ábra. Fogyasztói árindexek 1989 és 2011 között
(1989 = 100)

Forrás: A szerző összeállítása.

Egyéb, az inflációt mérő mutatók

Nagymértékű árárváltozások esetén az inflációs mutató érzékeny a súlyarányok eltéréseire. Ez egyben azt is jelenti, idővel a „pénz” értéke függ attól, hogy éppen mire költjük azt, viszonylag olcsó ipari termékekre vagy például drága szolgáltatásokra, energiára. Azaz a pénz értékcsökkenése erősen differenciált.¹⁵

A gazdasági, szociálpolitikai elemzések számára érdekes lehet, hogy miként alakultak volna az árak az adók, a járulékok változtatása nélkül, a nyugdíjasok fogyasztói kosara alapján vagy akár minden „külső” hatás (adók, világgpiac, időjárás stb.) nélkül.

¹⁵ Lehet a nyugdíjasok, a különböző családtípusok fogyasztói kosarának megfelelően vagy az adóváltozások figyelembevétele nélkül is árindexeket, maginflációt stb. számítani.

Az inflációt árnyaltabban leíró számos mutatószám közül a továbbiakban a fogyasztói árindextől különböző (szűkebb), 1995 óta számított és közölt ún. „core” (vagy mag-) inflációs indexet, valamint a nyugdíjas háztartások fogyasztói kosarának inflációs indexét mutatjuk be.

A maginfláció fogalma, ami az 1970-es években jelent meg, lényegét tekintve csak a gazdaság belső folyamataiból függ, leválasztva a külső hatásokat, és beleértve a kormányzati döntésektől függő adóváltoztatásokat is (Marton [1999]). Az *Otto Eckstein* [1981] által kidolgozott modellben az inflációt három tényező alakítja:

- a kereslet változása,
- a költségeket lökészerűen befolyásoló (shock) hatások, illetve
- az előző két tényező kizárása után maradó, tartósnak tekinthető core infláció.

A szakirodalomba ez az új fogalom mint „underlying” (alap-), mag- vagy bázis inflációs ráta került be.

A KSH 1995 óta számít maginflációt. Az azóta eltelt időszakban a „belső” ár-emelkedés volt a meghatározó. A külső és az adók változásából adódó hatások folyamatosan növelték az inflációt, azonban ez az elmúlt 15 év távlatában sem haladta meg az évenkénti egy százalékot.

32. táblázat

A fogyasztói árindex és a maginfláció
(1995 = 100 százalék)

Mutatók	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
	évben															
Fogyasztói árindex	124	146	167	184	202	220	232	243	260	269	279	301	319	332	348	364
Maginfláció	123	144	163	178	193	218	223	234	248	253	259	273	287	299	308	316

Forrás: A szerző összeállítása.

2011-ben a maginfláció 316 százalékos volt az annál mintegy 15 százalékkal magasabb, 364 százalékos CPI-vel szemben. (Az 1989 és 1995 közötti évek mintegy 400 százalékos inflációjáról nem áll rendelkezésre ilyen felbontás.)

A maginfláció alapján számolva (a külső hatásokat kiküszöbölve), az árucsoportonkénti arányok valamelyest eltérnek a „teljes” fogyasztói árindex részét képezőktől, a tendenciák azonban nagyságukat illetően is megegyeznek. (Lásd a 33. táblázatot.)

33. táblázat

A maginfláció 1995 és 2011 között
(százalék)

Év	Élelmiszerek	Élvezeti cikkek	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb iparcikkek	Szolgáltatások	Összesen
1995	100	100	100	100	100	100	100	100
2000	182	215	199	152		186	225	193
2005	245	333	232	144		231	325	253
2007	283	371	233	136		241	357	273
2008	316	392	233	135		247	374	287
2009	328	422	234	139		258	389	299
2010	335	457	233	139		264	402	308
2011	360	459	240	137		269	408	316
Árarány*	1,14	1,45	0,76	0,43		0,85	1,29	1,00
Árarány**	0,97	1,30	0,67	0,40		0,92	1,13	1,00

* Az árucsoportok 2011. évi árindexei osztva az összesen árindexszel, a maginflációból számítva.

** Az árucsoportok 2011. évi árindexei osztva az összesen árindexszel, a fogyasztói árindexekből számítva.

Megjegyzés. A fogyasztó árindexből kihagyva a nem feldolgozott élelmiszereket, a háztartási energiát és a járműzemanyagot, az egyéb idényáras termékeket, a társadalombiztosítás által támogatott gyógyszereket, a hatósági áras szolgáltatásokat, valamint a saját tulajdonú lakásszolgáltatást.

Forrás: A szerző összeállítása.

Az árarány-változásokat összehasonlítva látható, hogy a „külső” hatások az élelmiszereket és az élvezeti cikkeket drágították, míg főként a piaci verseny, a technikai fejlődés következtében az iparcikkek relatíve olcsóbbá váltak. Közismert jelenség a szolgáltatások árának viszonylagos emelkedése is. (E témával foglalkozik *Mináry* [2011] dolgozata.)

Érdeemes még megemlíteni, hogy az árarányok felvázolt jelentős strukturális változása miként érintette a nyugdíjasok fogyasztási kosarának drágulását. Mint a 34. táblázatban látható, az utóbbi átlagos árindexe valamivel nagyobb emelkedést mutatott, mint az egész lakosságé, amiben a háztartási energia drágulása játszott döntő szerepet.

Az infláció átlagos mértéke jelzi a „pénzromlást”, azaz azt, hogy az átlagos fogyasztói kosárért mennyivel kell többet fizetnünk ma, mint korábban. A 35. táblázat néhány példát mutat be az elmúlt 22 év változásairól.

34. táblázat

Nyugdíjasok fogyasztói árindexei 2001 és 2011 között
(előző év=100,0)

Kiadási főcsoportok	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	Össze- sen*
	évben										
	Összesen										
Összes háztartás	105,3	104,7	106,8	103,6	103,9	108,0	106,1	104,2	104,9	103,9	164,9
Nyugdíjasok	105,3	104,6	107,3	103,9	105,0	110,7	106,9	104,9	104,5	104,4	174,6
	Élelmiszerek										
Összes háztartás	105,4	102,7	106,5	102,5	107,7	111,5	110,2	104,4	103,2	106,6	179,6
Nyugdíjasok	104,7	102,3	106,2	102,2	108,7	111,5	110,2	104,5	103,1	106,6	178,3
	Szeszes italok, dohányárúk										
Összes háztartás	109,7	110,7	111,3	103,3	104,3	106,7	105,6	107,5	108,2	100,5	192,0
Nyugdíjasok	109,9	111,1	111,9	103,4	104,4	106,9	105,5	107,4	108,0	100,2	193,3
	Ruházkodási cikkek										
Összes háztartás	104,0	103,0	103,4	100,2	99,3	101,0	100,0	100,5	99,6	102,9	114,7
Nyugdíjasok	104,0	102,9	103,5	99,9	99,2	100,8	99,8	100,5	99,4	103,0	113,6
	Tartós fogyasztási cikkek										
Összes háztartás	98,4	98,6	99,4	97,7	96,0	98,7	99,3	102,6	100,2	98,6	89,9
Nyugdíjasok	98,0	97,9	98,6	97,3	94,9	98,6	99,3	101,1	99,9	98,3	84,9
	Háztartási energia										
Összes háztartás	105,5	107,3	114,1	106,2	106,4	124,6	112,7	108,2	106,3	105,7	219,2
Nyugdíjasok	105,4	107,3	113,8	106,1	106,8	124,4	112,6	108,2	106,2	105,8	248,8
	Egyéb cikkek, üzemanyagok										
Összes háztartás	104,1	103,9	103,9	104,5	102,7	104,0	104,6	101,1	108,8	106,2	153,3
Nyugdíjasok	105,8	104,6	104,2	104,7	102,3	107,5	103,3	103,5	106,4	104,2	157,4
	Szolgáltatások										
Összes háztartás	106,4	105,9	107,6	105,5	104,1	107,4	105,0	104,6	104,3	102,2	167,4
Nyugdíjasok	106,2	105,9	107,8	105,9	104,0	108,5	104,3	104,6	104,0	102,6	168,7

* 2001 = 100,0.

Forrás: A szerző összeállítása.

35. táblázat

Fogyasztói átlagárak
(forint)

Megnevezés	1989.	1995.	2004.	2010.*	2012.**
	évben				
Kenyér, házi jellegű (kg)	15,0	72,4	207,0	307,0	327,0
Sertéshús, comb (kg)	169,0	559,0	878,0	1 130,0	1 270,0
Pasztörözött tej, 2,8%, (l)	12,8	55,2	159,0	213,0	241,0
Fehér asztali bor (l)	48,0	110,0	291,0	451,0	525,0
Összkomfortos önkormányzati lakás havi bére, (m ²)	15,0	40,0	169,0	301,0	324,0
Vezetékes gáz (m ³)	3,9	14,9	45,70	119,0	136,0
Elektromos energia, nappali (kWh)	1,5	8,6	31,80	454,0	486,0
Vízdíj (m ³)	1,2	39,8	190,0	303,0	330,0
Csatornadíj (m ³)	0,8	37,5	174,0	332,0	374,0
Autóbusz-vonaljegy	6,0	34,1	120,0	244,0	257,0
Vonatjegy, II. osztály (200 km)	136,0	720,0	1 840,0	3 360,0	3410
Autóbenzin, 95-ös oktánszámú (l)	25,4	97,3	244,0	354,0	420,0

* December.

** Március.

Forrás: KSH [2005] és STADAT-3.6.5 Egyes termékek és szolgáltatások havi, országos fogyasztói átlagárai.

3.3. Nemzetközi kitekintés

1989 utáni években, a kiválasztott országok közül Csehszlovákiában a rendszer-változás utáni évek jelentős áremelkedései hatására közel megötszörözödtek az árak. Olaszországban és az Egyesült Királyságban az infláció kétszeres volt, míg a többi országban ennél kisebb. Az szintén megállapítható, hogy 2000 után az áremelkedés üteme minden országban mérséklődött. (Lásd a 36. táblázatot.) Látható az is, hogy korunkban, a stabil, erős gazdaságokban ugyancsak van évi néhány százalékos infláció, ami a hosszú távú gazdasági növekedés velejárója és egyben teret enged valamilyen a strukturális átrendeződésnek is.

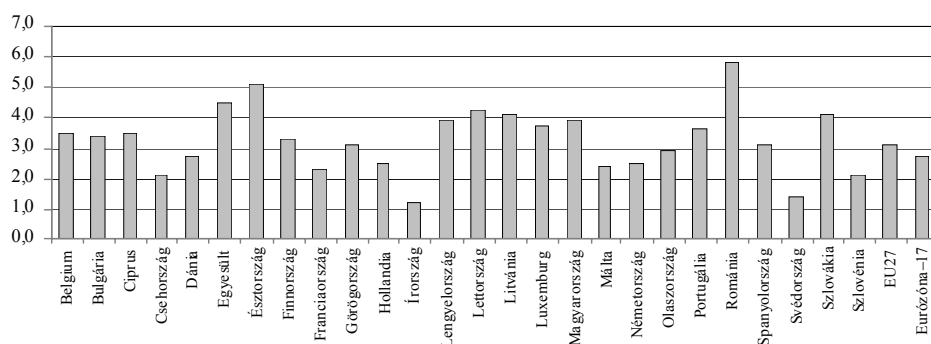
36. táblázat

Fogyasztói árindexek néhány európai országban
(1989 = 100,0)

Év	Ausztria	Csehország	Franciaország	NSZK	Olaszország	Svájc	Egyesült Királyság	Magyarország
1990	103,3	110,0	103,4	102,7	106,1	105,4	109,5	128,9
1991	106,7	172,3	106,7	106,3	112,9	111,6	116,0	174,0
1992	107,5	191,4	109,3	111,7	118,6	116,1	120,6	214,0
1993	111,3	231,0	111,6	116,7	124,0	119,9	122,5	262,2
1994	114,7	254,1	113,5	119,9	128,9	121,0	125,5	311,5
1995	117,4	277,2	115,4	122,1	135,7	123,1	129,7	399,3
1996	119,5	301,6	117,8	123,5	141,1	123,3	133,0	493,6
1997	120,9	325,7	119,3	125,4	143,8	123,9	135,4	583,9
1998	121,9	357,3	120,2	126,1	146,6	124,5	137,1	667,4
1999	122,5	363,8	120,9	126,9	149,1	124,7	140,0	734,1
2000	125,0	378,0	123,1	128,7	153,0	125,7	146,2	806,1
2001	127,8	395,0	125,3	131,1	156,5	127,7	155,8	880,2
2002	130,0	400,5	127,7	132,9	160,6	128,4	164,1	926,9
2003	131,7	400,1	130,5	134,3	165,1	129,2	166,4	970,5
2004	134,3	410,5	133,5	136,7	168,9	130,2	168,5	1 036,4
2005	137,2	417,1	136,0	139,3	172,6	131,8	172,1	1 073,8
2006	139,5	425,8	138,6	141,8	176,4	133,1	176,0	1 115,6
2007	142,6	438,6	140,8	145,0	179,9	134,2	180,1	1 204,9
2008	147,1	466,2	145,3	149,1	186,2	137,3	186,6	1 278,4
2009	147,7	469,0	145,5	149,4	187,7	136,3	190,7	1 332,1
2010	150,2	474,7	147,9	149,7	190,7	137,1	197,0	1 397,3
2011	155,6	484,6	151,3	153,4	196,2	137,3	205,8	1 451,8
2011/2000	124,5	128,2	122,9	119,2	128,2	109,2	140,8	180,1
2011/2005	113,4	116,2	111,2	110,1	113,7	104,2	120,0	135,2

Forrás: Eurostat.

5. ábra. Az EU tagországok éves inflációja 2011-ben
(változás 2010-hez képest, százalék)

Forrás: A szerző összeállítása.

Mint láthattuk, az infláció természetes velejárója a gazdaság normális működésének. (Egyedül a szocialista tervgazdaságban próbálkoztak hosszú távú árstabilitással, ami teljes kudarchoz vezetett.) Ugyanakkor a bérek, jövedelmek növekedése hosszabb távon meghaladta az infláció mértékét. Ez a fontos. Az ettől eltérő esetek kivételesek.

3.4 A rendszerváltozás gazdasági következményei

Az ország GDP-je az 1990-es évek végére érte el ismét a tíz évvel korábbi szintet. A 2000-es évtizedben a növekedés folytatódott, és 2008-ban már több mint 36 százalékkal meghaladta az 1989. évit. A világgazdasági válság hatására azonban a következő két év során visszaesés következett be. Hasonló tendenciát mutatott a reálbérek és a lakossági fogyasztás alakulása is.

37. táblázat

A gazdasági növekedés indikátorai
(1989 = 100,0)

Év	GDP	Egy keresőre jutó reálbér	Egy főre jutó reáljödelem	A háztartások fogyasztása*
1989	100,0	100,0	100,0	100,0
1990	96,5	96,6	98,0	96,8
1991	84,9	90,0	96,4	90,3
1992	82,3	89,1	92,8	90,8

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Év	GDP	Egy keresőre jutó reálbér	Egy főre jutó reáljövedelem	A háztartások fogyasztása*
1993	81,7	85,0	88,4	92,4
1994	84,2	91,2	90,8	92,4
1995	85,5	80,2	86,0	86,3
1996	86,1	76,2	83,2	83,5
1997	89,2	80,3	83,2	84,7
1998	93,7	83,0	85,2	87,1
1999	97,4	85,0	86,0	92,0
2000	102,2	86,4	88,0	95,2
2001	106,3	91,8	92,0	101,0
2002	110,4	104,1	97,6	111,2
2003	114,8	113,6	101,6	120,5
2004	120,2	112,9	104,5	129,5
2005	124,8	119,7	108,3	130,9
2006	128,4	123,8	110,0	129,7
2007	129,0	118,1	104,8	128,9
2008	130,6	119,1	103,2	129,9
2009	121,8	116,3	94,8	120,9
2010	123,3	118,4	94,7	118,4
2011	125,9	121,2		118,4

* Változatlan áron.

Forrás: A szerző összeállítása.

4. Következtetések

1946 és 2011 között a fogyasztói árak átlagosan 128-szorosukra emelkedtek.

A forint bevezetését követően a gazdaság talpra állása során ugyan inflálódott (romlott) a pénz (262%), de végül értékállóknak bizonyult, és 1952-re létrejött egy olyan árrendszer, ami az árakat stabilan tartotta egészen 1968-ig. Az új gazdasági mechanizmus bevezetésétől fogva felgyorsult az infláció, majd 1989 után egy évtizeden át „vágatónvá”, kétszámjegyűvé vált. A 2000-es években az éves átlagos növekedési ütem mintegy 5 százalék volt. A fogyasztói árszínvonal százalékos változása 1946 és 2011 között a következő volt: 1952/1946 – 262,0; 1968/1952 – 99,1; 1989/1968 – 342,9; 2011/1989 – 1451,8.

Az infláció folyamatának részeként megváltoztak a termékek közötti arányok: az élelmiszerek, italok, valamint a szolgáltatások ára az átlagot épphogy, míg az energiáé és az üzemanyagoké azt nagymértékben meghaladóan nőtt. Az iparcikkek, különösen a tartós fogyasztási cikkek relatíve olcsóbbá váltak.

A GDP, a reálbérek és az életszínvonal nagymértékben emelkedett. A pénzromlással tehát együtt járt az életkörülmények jelentős javulása, növekedése.

A több évtizedes gazdasági és technikai fejlődés eredményeként a fogyasztói kosár minőségileg átalakult és sok új termékkel bővült. Ez a folyamat szükségképpen a fogyasztói árindex kiszámítási módszerének korszerűsítését is megkívánta. Emellett értelmezési problémákat generált, mivel több évtized távlatában a fogyasztói kosárban nagyon kevés összehasonlítható termék található.

A nemzetközi összehasonlítások azt jelzik, hogy az infláció „örök”, a gazdasági növekedés velejárója. Deflációs időszakok nagyon ritkán, általában válságok idején (például 1929 és 1933 között) tapasztalhatók. Az árcsökkentés gyorsan elvetélt politikája csak szocialista tervgazdálkodás során, az 1950-es és az 1960-as években bukant fel az akkori szocialista, Kölcsonös Gazdasági Segítség Tanácsa országaiban. A jól ismert Maastrichti kritérium is számol bizonyos áremelkedéssel, minek során végbemehetnek a legkülönbözőbb okokból adódó strukturális korrekciók.

Mit mondhatunk a pénz „minőségéről”? 1996 óta a forint konvertibilis, a fogyasztói piac mindennel, amit más országokban is kapni lehet, ellátott. A reálbérek jelentősen emelkedtek, azaz a „bevételi oldalon” folyamatosan megszerzett pénz mennyisége az infláció mértékét meghaladóan növekedett. Mindez azt jelenti, hogy a statisztikailag „gyengébb” forintból több van és többre használható, mint a több évtizeddel ezelőtti „erősebb”. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a készpénzben őrzött megtakarítás értéke folyamatosan csökken.

5. Összefoglalás

A mai magyar fizetési eszközt, a forintot 1946. augusztus 1-jén vezették be. Az árakat és a béreket központilag, az 1938. évi pengőárakat és a forint hivatalos paritását figyelembe véve, de azok arányaitól lényegesen eltérően határozták meg.

1948-ban nagy társadalmi-politikai változás ment végbe: széleskörű államosítás, autark központi tervgazdálkodás stb. Az 1946 és 1952 közötti helyreállítási időszakban az infláció kb. 260 százalékos volt.

Az 1952. év mérföldkőnek tekinthető: elkezdődött az árstabilizáció, amit majdnem 1968-ig sikerült biztosítani. A gazdaság növekedett, az életszínvonal javult. 1968 után a gazdaságpolitika (az új gazdasági mechanizmus) módosulása következ-

tében a merev árszabályozás lazult, az elfojtott infláció utat tört, az árak emelkedni kezdtek, 1968 és 1989 között mintegy 330 százalékkal. 1988-ban az adórendszer a nyugati országok mintáját követve megváltozott.

1989-ben alapvető politikai és gazdasági változások kezdődtek, a központi tervutasításos rendszer véget ért. Megkezdődött a piagazdálkodásra való áttérés, a privatizáció és az elavult termelési struktúra átalakítása. Ennek ára volt. 1995-ig mintegy 20 százalékkal csökkent a GDP, az infláció felgyorsult. 1995 után az ország visszaállt a növekedési pályára, és lassult az infláció. 2008 után, alapvetően a világgazdasági változás hatására újabb nehézségek adódtak, a növekedés megtorpant, de az infláció így is 3-4 százalékos maradt.

Irodalom

- AUSCH S. [1958]: *Az 1945–1946. évi infláció és stabilizáció*. Kossuth Könyvkiadó. Budapest.
- BOSKIN, M. J. E. – DULBERGER, R. G. – GRILICHES, Z. – JORGENSEN, D. [1996]: *Toward a More Accurate Measure of the Cost of Living*. Final Report to the Senate Finance Committee. 4. December. <http://www.ssa.gov/history/reports/boskinrpt.html>
- BRŰHA, J. – PODPIERA, J. [2007]: *Transition Economy Convergence in a Two-Country Model: Implications for Monetary Integration*. ECB Working Paper No. 740. European Central Bank. Frankfurt am Main.
- CSIKÓS-NAGY B. [1958]: *Árpolitika az átmeneti gazdaságban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.
- CSIKÓS-NAGY B. [1974]: *Szocialista árelmélet és árpolitika*. Kossuth Könyvkiadó. Budapest.
- ECKSTEIN, O. [1981]: *Core Inflation*. Prentice-Hall Inc. Upper Saddle River.
- GERGELY I. [1998]: Tízéves az adóreform. *Közgazdasági Szemle*. XLV. évf. 4. sz. 333–351. old.
- GROSSMAN, P. Z. – HORVÁTH, J. [2000]: The Dynamics of the Hungarian Hyperinflation, 1945–6: A New Perspective. *The Journal of European Economic History*. Vol. 29. No. 2–3. pp. 405–427.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [1957a]: *Adatok és adalékok a népgazdaság fejlődésének tanulmányozásához 1949–1955*. Budapest.
- KSH [1957b]: *Áralakulás Magyarországon 1938-ban, illetve 1949–1955-ben*. Statisztikai időszaki közlemények 1. kötet. Budapest.
- KSH [1964]: *A népgazdaság árhelyzete az 1955–1962 években*. Statisztikai időszaki közlemények. Budapest.
- KSH [1971]: *Magyar Statisztikai Évkönyv, 1970*. Budapest.
- KSH [1988]: *A fogyasztói árak változása a lakosság főbb rétegeinél 1987-ben és 1988. I. félévben*. Budapest.
- KSH [1996]: *Magyarország népessége és gazdasága – múlt és jelen*. Budapest.
- KSH [2005]: *Az átmenet éve, az átmenet tényei: Magyarország 1990–2004*. Budapest.
- KSH évkönyvek, fogyasztói árkiadványok, honlap.
- LEÁNYFALUSI K. – NAGY Á. [2006]: *A pengő-fillér pénzrendszer. Magyarország fém- és papírpénzei 1926–1946*. Magyar Éremgyűjtők Egyesülete. Budapest.

- MARTON Á. [1976]: *Az osztrák és a magyar fogyasztói árpolitika és áralakulás 1945–1972*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- MARTON Á. [1984]: *Az árváltozások hosszú távú tendenciáinak értelmezési problémái*. Gazdaság. 18. évf. 2. sz. 58–73. old.
- MARTON Á. [1999]: *A „core” infláció mérése. (Szakirodalmi ismertetés.)* KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat. Budapest.
- MINÁRY B. [2011]: Kormányzati intézkedések fogyasztói árszínvonalat befolyásoló szerepe és hatásának számszerűsítése. *Statisztikai Szemle*. 89. évf. 7–8. sz. 743–767. old.
- MITCHELL, B. R. [1988]: *British Historical Statistics*. Cambridge University Press. New York.
- MITCHELL, B. R. [2003]: *International Historical Statistics: Europe, 1750–2000*. Palgrave Macmillan. Basingstoke.
- MSZMP KB (MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT KÖZPONTI BIZOTTSÁGA) [1966]: *A gazdasági mechanizmus reformja*. Ülésanyag. Május 25–27. Budapest.
- RÁNKI GY. [1963]: *Magyarország gazdasága az első hároméves terv időszakában*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.
- SIMON A. [2000]: *Gazdaságpolitikáról mindenkinek – Infláció*. Magyar Nemzeti Bank. Budapest.
- STATISZTIKAI SZEMLE [1958]: A KSH Kollégiumának határozata az árindex súlyozásával kapcsolatban. 36. évf. 7. sz. 672. old.
- VINCZE I. [1971]: *Árak, adók, támogatások a gazdaságirányítás reformja után*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.

Summary

The new currency (Forint) was introduced in 1946. At the same time “new” wages and prices were centrally set up. The price and wage structure was, as a result of certain social considerations, different from that of the 1938. In 1948 there was a great socio-economic change: nationalization and almost total economic control and planning. The inflation between 1946 and 1952 was approximately 2,5-fold. In 1952 strict price control was introduced and real wages declined. After the 1956 revolution, prices remained under control and the living standard started to increase. Up to 1968 the consumer prices remained unchanged. The intension for a change of economic policy aroused which led to the introduction of the new system of economic management in 1968. In the following years the rigid price control and planning relaxed to some extent. The prices started to increase. The consumer price index in 1989 was 336 percent compared to 1952. In 1988 there was a large-scale tax reform.

In 1989 a great political and economic change started. The GDP declined, the inflation accelerated. The recovery started in 1995–96, and then slow, remarkable increase of the GDP and living standard could be observed up to 2008. During the last three years, economic difficulties arose in Hungary as well.